Paweł Mrozek

Dobrodzień i okolice

Przewodnik turystyczny

Trasa rowerowa w sołectwie Rzędowice

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „KRAINA DINOZAURÓW”

Zadanie realizowane w ramach projektu
„DOBRODZIEŃ I OKOLICZNE MIEJSCOWOŚCI.
PRZEWODNIK TURYSTYCZNY”
przez Międzygminne Towarzystwo Regionalne
Dobrodzień – Zębowice

Kraina Dinozaurów

„Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
„Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Paweł Mrozek

Miejsca historyczne i obiekty przyrodnicze na trasie wycieczki rowerowej w sołectwie Rzędowice

Dobrodzień • Rzędowice 2018

Opracowanie graficzne

Paweł Mrozek

Konsultacje w terenie

Elżbieta Sacha

Koordynacja prac

Alicja Włodarz-Kempa
Agnieszka Hurnik

Fotografie

Urząd Miejski
Paweł Mrozek
Józef Włodarz
Tomasz Wonsik
Gerard Zajontz

Materiały pomocnicze

Przekazy ustne mieszkańców
Urząd Miejski w Dobrodzieniu
Publikacje autora o ziemi dobrodzieńskiej
Zbiory Międzygminnego Towarzystwa Regionalnego
Dobrodzień–Zębowice

Wydawca

© Gmina Dobrodzień

Druk

Drukarnia św. Krzyża w Opolu

ISBN 978-83-66023-03-1

Na ziemi dobrodzieńskiej zachowały się obiekty z różnych okresów historycznych w postaci dzieł architektonicznych oraz rzeźbiarskich, wzniesione dla uczczenia ważnego wydarzenia czy utrwalenia pamięci o mieszkańcach – w formie posągu, kolumny, obelisku, budowli, naturalnego głazu, sztucznie usypanego kopca, abstrakcyjnej formy przestrzennej czy pamiątkowej tablicy. Ustawione w różnych miejscach gminy Dobrodzień kaplice, kapliczki albo krzyże wotywne są formą dziękczynienia za ocalenie w trudnych czasach, a przydrożne krzyże nagrobne czy pokutne stanowią ślady cmentarzy, pojedynczego grobu lub jakiegoś śmiertelnego w skutkach wydarzenia. Wieczną pamięć wyrażają pomniki nagrobne na dwóch cmentarzach katolickich, cmentarzach – luterańskim i żydowskim w Dobrodzieniu oraz husyckim w Bzinicy Nowej.

Zróżnicowany krajobraz pogranicza Niziny Śląskiej i Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej, duża lesistość gminy i dolinki Myśliny, Myślinki, Bziniczki, Smoliny, Lublinicy i ich dopływów determinuje występowanie wielu rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt.

Wielu mieszkańców gminy Dobrodzień i innych śląskich miejscowości pragnie zdobywać lub poszerzać wiedzę o swojej małej ojczyźnie, którą nazywa Heimatem lub Domowiną. Wielu poszukuje swojej tożsamości regionalnej. Oczekują od władz samorządowych i stowarzyszeń podejmowania przemyślanych i zwartych koncepcyjnie działań, aby przybliżyć walory historyczne i przyrodnicze tej okolicy wszystkim zainteresowanym mieszkańcom i turystom.

Mamy nadzieję, że to opracowanie spełni postawione cele – zachęci różne środowiska do promowania swoich miejscowości oraz swego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego i zainteresuje mieszkańców gminy turystyką rowerową.

Od uczestników wycieczek rowerowych zawsze wymaga się przestrzegania zasad ruchu drogowego, posiadania dokumentów, ubezpieczenia, odpowiedniego sprzętu i ubioru oraz właściwego zachowania na trasie, zgodnie z Kartą Turysty.

Wydawca i autor przewodnika życzą wszystkim miłośnikom turystyki rowerowej pięknej pogody, niezapomnianych wrażeń i dobrego nastroju na szlakach pieszych i rowerowych ziemi dobrodzieńskiej.

Trasa *„Śladami króla saskiego”*

jest szczególnie interesująca pod względem wartości krajobrazowych, krajoznawczych, kulturowych i historycznych. Liczy do 24 km długości. Nawierzchnia większości dróg jest asfaltowa, w części trasa biegnie drogami gruntowymi i polnymi, co może stanowić nieznaczne utrudnienie. W Rzędowicach ustawiono wiele ilustrowanych tablic informacyjno-edukacyjnych.

Trasa wycieczki rowerowej rozpoczyna się na rynku miejskim i obejmuje następujące etapy:

>> 1 >> **Dobrodzień • Krzyż** przy ul. Rzędowickiej >> 2 >> **Wiadukt** na ul. Rzędowickiej (600 m) >> 3 >> **Próg Woźnicki** (1600 m) >> 4 >> **Rzędowice – Szkoły • Kaplica • Karczma • Transformator** (2500 m) >> 5 >> **Krzyż • Remiza** (2700 m) >> 6 >> **Leśniczówka • Głaz-pomnik** (3600 m) >> 7 >> **Doły** (5200 m) >> 8 >> **Skrzyżowanie** z ulicami Dobrodzieńską (6000 m) i Dąbrowa, prowadzącą do **„Źródeł Karsunkiego” • „Dębu Schaffgotscha” • Krzyża-pomnika • Gawry Hubertus** (plus 4000 m) >> 9 >> **Kapliczka • Wąkop** (6400 m) >> 10 >> **Wąwóz** (6700 m) >> 11 >> **Kapliczka wotywna** (7400 m) >> 12 >> **Kwierucie – „Szwajcaria Rzędowicka”** (8400 m) >> 13 >> **Bzionków** – dawny majątek dworski (10500 m) >> 14 >> **Rzędowice** – dawny folwark (11500 m) >> 15 >> **„Pańskie Pola”** – panorama miasta (12800 m) >> 16 >> **Wiadukt** w polu (14800 m) >> 17 >> **Hadasiki** (17000 m) >> 18 >> **Studnie miejskie** (19500 m) **• zakończenie wycieczki.**

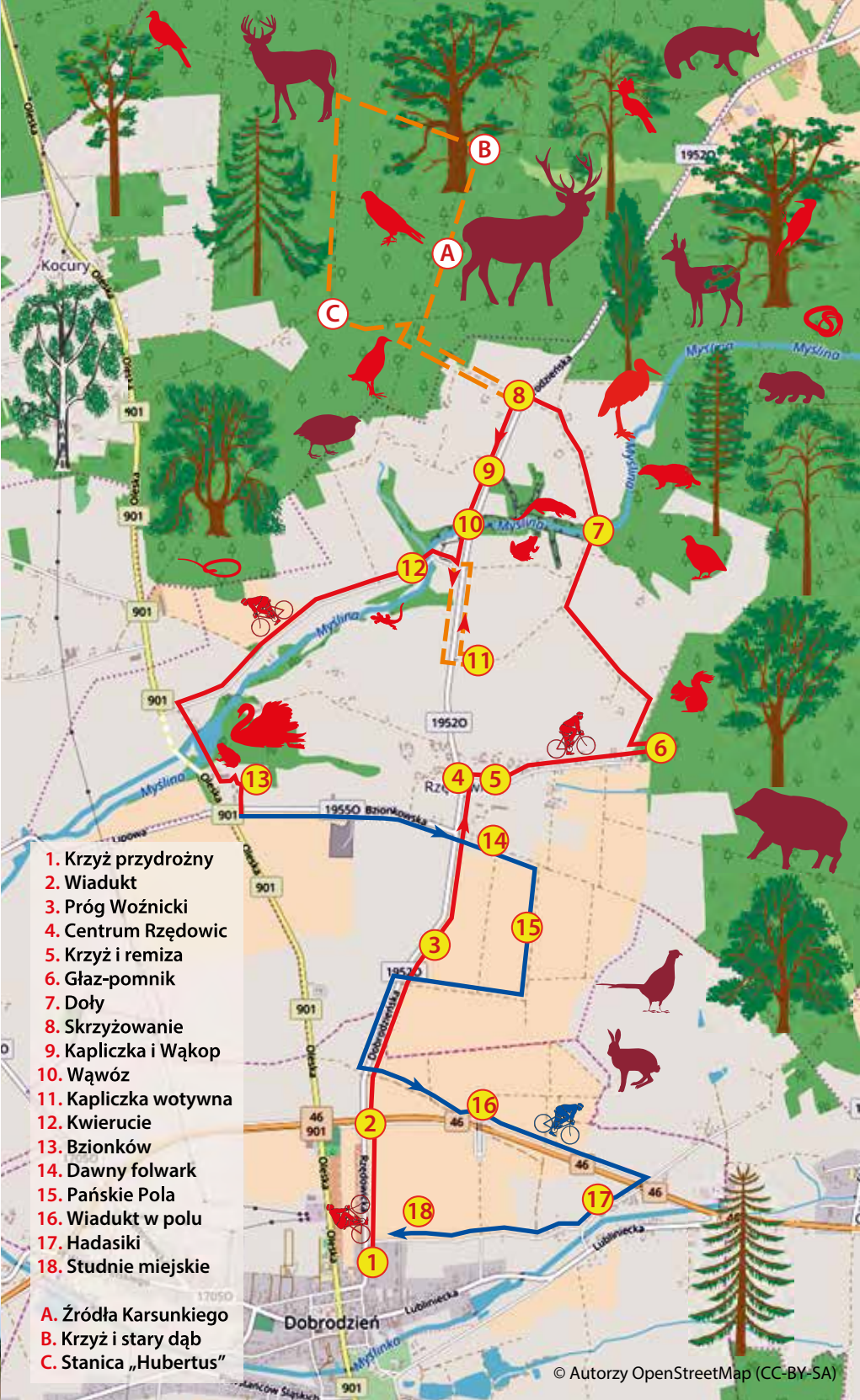

Kocury
Oleska
901
19520
19550 Bzionkowska
Myślina
Dobrodzieńska
Rzędowicka
46
Lubliniecka
Dobrodzień
Myślinka
1. Krzyż przydrożny
2. Wiadukt
3. Próg Woźnicki
4. Centrum Rzędowic
5. Krzyż i remiza
6. Głaz-pomnik
7. Doły
8. Skrzyżowanie
9. Kapliczka i Wąkop
10. Wąwóz
11. Kapliczka wotywna
12. Kwierucie
13. Bzionków
14. Dawny folwark
15. Pańskie Pola
16. Wiadukt w polu
17. Hadasiki
18. Studnie miejskie
A. Źródła Karsunkiego
B. Krzyż i stary dąb
C. Stanica „Hubertus”
© Autorzy OpenStreetMap (CC-BY-SA)

>>> 1 >>>

Dobrodzień • KRZYŻ PRZY ULICY RZĘDOWICKIEJ
początek trasy rowerowej >>>

To jeden z krzyży przydrożnych wotywno-błagalnych, jakie znajdują się przy każdej ulicy na obrzeżach miasta. Krzyże postawiono dla oznaczenia obszaru miasta zniszczonego przez wielki pożar w 1846 roku. Wówczas została doszczętnie zniszczona centralna część Dobrodzienia – ratusz z sądem, średniowieczny kościół katolicki na rynku, probostwo z gospodarstwem rolnym, poczta, synagoga z 1781 roku, dwie murowane gospody, cztery studnie, folwark dworski wraz z gorzelnią i wiele innych budynków, łącznie 136 domów mieszkalnych i 145 zabudowań gospodarczych. W murowanych budynkach apteki w rynku i szkoły katolickiej przy ulicy Opolskiej spaliły się zadaszenia. Cudownie ocalał jedynie drewniany barokowy kościółek pw. św. Walentego.

Krzyż przydrożny – miejsce błagalnej modlitwy o urodzaje i zachowanie od klęsk

Fot. Paweł Mrozek

• > Jedziemy na wprost ulicą Rzędowicką …

600 m >>> 2 >>>

Ulica Rzędowicka • WIADUKT >>>

W roku 2000, z chwilą pojawienia się projektów budowy obwodnicy Dobrodzienia, mieszkańcy Rzędowic i Klekotnej zapoczątkowali akcje protestacyjne przeciw planowanemu zamknięciu drogi do Rzędowic. Zarzewiem poważnego lokalnego konfliktu stało się wybudowanie wiaduktu wśród pól w 2002 roku w celu zapewnienia dojazdu do nich sześciu rolnikom. Batalia mieszkańców wiosek o utrzymanie przejezdności historycznej drogi do Olesna przez Rzędowice toczyła się przez sześć lat. Dopiero spotkanie w terenie mieszkańców i kilku radnych z wojewodą opolskim Bogdanem Tomaszkiem latem 2006 roku zapoczątkowało przełom. Gmina, powiat i urząd marszłkowski wsparły inwestycję formalnie i finansowo. Opolski oddział Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad oddał wiadukt do użytku 26 marca 2008 roku.

Wiadukt na ulicy Rzędowickiej, budowany w latach 2007–2008

Fot. Paweł Mrozek

• > Jedziemy nadal ulicą Rzędowicką …

1 600 m >>> 3 >>>

Ulica Rzędowicka • PRÓG WOŹNICKI >>>

Próg Woźnicki stanowi pasmo wzniesień o długości ok. 130 km, oddzielające Równinę Opolską na zachodzie i Obniżenie Liswarty na wschodzie, w makroregionie Wyżyna Woźnicko-Wieluńska. Powstał w trzeciorzędzie (65–1,8 mln lat temu), a zniwelowany został w czwartorzędzie. Wzniesienie w terenie leśnym osiąga ok. 270 m n.p.m. Określa się go jako wysoczyznę morenową, z niewielkimi – na terenie naszej gminy – pradolinami. Został utworzony z materiału wodnolodowcowego, składającego się z głazów, żwirów, piasków i ilastej skały osadowej (gliny). Są to drobne kruszywa plejstoceńsko-holoceńskie, naniesione przez lodowiec. Plejstocen jest zwykle nazywany epoką lodowcową, trwającą od 2,59 mln lat temu do początku holocenu (11 700 lat temu). W antropologii ten okres nosi nazwę paleolitu. Europę zamieszkiwał wówczas człowiek rozumny (Homo sapiens) i człowiek neandertalski (Homo neanderthalensis).

Garb Woźnicki pod Rzędowicami

Fot. Paweł Mrozek

• > Jedziemy w kierunku Rzędowic …

Witacz przy wjeździe do centrum Rzędowic

Opracowanie plastyczne: Paweł Mrozek • Wykonanie konstrukcji: Piotr Maron, 2015

• > Jedziemy do centrum Rzędowic …

SOŁECTWO

Powierzchnia obrębu (z Kocurami i Malichowem) wynosi 2557,3 ha – w tym:

- tereny zurbanizowane – 7,3 ha
- rola – 634,6 ha
- pastwiska –102,4 ha
- łąki – 107,7 ha
- drogi – 37,5 ha
- lasy – 1619,2 ha
- wody – 3,2 ha
- nieużytki –15,1 ha
- pozostałe – 30,3 ha

RZĘDOWICE

Opracowanie i wykonanie: Paweł Mrozek

2 500 m >>> 4 >>>

Rzędowice • WIEŚ I SOŁECTWO >>>

To jedna z najstarszych wsi na ziemi dobrodzieńskiej. Istniała już w 1295 roku pod nazwą Sandowitz. Od XVI wieku należała do rodu Rzendowskich oraz innych przedstawicieli szlachty śląskiej. Od 1748 roku była własnością pruskich i saksońskich rodów szlacheckich, książęcych i królewskich. Przed 1945 była gminą [Gemeinde Rzendowitz (przed 1936), Gemeide Mühlental], wójt posiadał pieczęć z godłem. W 1945 utworzono gromadę Rzędowice, w obrębie gminy wiejskiej Szemrowice. W 1954 wieś została włączona do gromady Szemrowice. Od 1973 leży w gminie Dobrodzień. W 1990 utworzono sołectwo Rzędowice. Od 2014 roku, jako jedyne sołectwo w gminie, posiada swoje symbole: herb oraz flagę, banner i pieczęć z wizerunkami herbu.

Wieś leży na obszarze o najwyższych wysokościach względnych w gminie. Na wzniesieniach między Dobrodzieniem i Rzędowicami Próg Woźnicki graniczy z Równiną Opolską. Tereny leśne w północnej części sołectwa o wysokości ok. 270 m n.p.m. są obszarem źródliskowym rzeki Myśliny. Rozległe, zajmujące ok. 15 ha podmokłe śródleśne „rzędowickie łąki", głęboko wcięte doliny i meandry rzeki charakteryzują się florystyczną i faunistyczną bioróżnorodnością oraz wysokimi walorami krajobrazowymi. Nurty rzeczki Myśliny i Potoku Bzionkowskiego, meandrujące pośród łąk, pastwisk i starodrzewia, wyrzeźbiły malownicze, głębokie jary i wąwozy w morenowych zwałach piasku. To urokliwe miejsce dawno temu nazwano „Szwajcarią Rzędowicką [Rzendowitzer Schweiz]". Droga prowadzi do ruin dawnego folwarku z zespołem zabudowań dworskich i parkiem z XIX wieku. W północnej części sołectwa występuje również rozcięcie niewielkiej wydmy, ukazującej geologiczny profil holoceńskich piasków eolitycznych. U styku granic trzech sołectw w Leśnictwie Brzezinki rośnie najstarsze i najokazalsze w gminie drzewo – dąb szypułkowy („Graf Schaffgotsch Eiche"), liczący ponad 350 lat, o pierśnicy 626 cm oraz kilka pomnikowych buków i grabów.

Głównymi gatunkami lasotwórczymi w regionie są: sosna i modrzew (66%) oraz świerk (12%–21%), dąb, klon, jesion (7%), brzoza (7%–20 %), buk (4%), jodła (1%), pozostałe np. grab, kasztan, lipa, topola, wierzba (3%).

Na terenie sołectwa występują zwierzęta chronione, np. bocian biały, borsuk, derkacz, dzięcioły, gołąb siniak, jaszczurki, kobuz, kos, kowalik, łabędź niemy, padalec, przepiórka, ropuchy, sójka, srokosz, świerszczak, traszka, wiewiórka, wydra, zaskroniec, żaby, żmija zygzakowata, żuraw oraz zwierzęta łowne, jak: bażant, daniel, dzik, jeleń, jenot, kuropatwa, lis, sarna, zając.

Wieś i sołectwo Rzędowice

Zbiory Urzędu Miejskiego

• RZĘDOWICKI RYNECZEK •

Wieś ma układ wielodrożnicowy o dość zwartej zabudowie, powstałej wzdłuż kilku dróg o nieregularnym kształcie. Pojedyncze domostwa znajdują się na obrzeżach sołectwa. W wyniku rewitalizacji centrum wioski, w 2009 roku wykształcił się swoistego rodzaju ryneczek. Cała miejscowość zyskała na wyglądzie.

Wjazd do centrum Rzędowic

Fot. Paweł Mrozek

Rzędowicki ryneczek w centrum wioski

Fot. Paweł Mrozek

• RZĘDOWICKIE SZKOŁY •

Po prawej stronie ulicy prowadzącej do centrum wsi znajdują się dwa budynki szkolne – już historyczne, ponieważ teraz nie są w nich prowadzone zajęcia szkolne.

Kiedy po trzeciej wojnie śląskiej (1756–1763) Prusy wydały „Generalny regulamin dla szkół wiejskich na Śląsku" i wprowadziły obowiązek szkolny dla dzieci obojga płci od lat 6 do 13, w Rzędowicach nie było jeszcze szkoły. Dzieci uczęszczały więc do szkoły w Dobrodzieniu – szkoły trzyklasowej, w której uczyły się podstawowych zasad pisowni i rachunków. W 1836 roku w Dobrodzieniu przy ul. Opolskiej wybudowano masywny murowany budynek szkolny, w którym pobierało naukę 340 uczniów, w tym 52 dzieci z Rzędowic. Jednakże w okresie wiosny i lata uczniowie z Rzędowic do szkoły uczęszczali rzadko, ze względu na prace w polu. Podjęto więc decyzję o utworzeniu szkoły w wiosce.

Własną szkołę mieszkańcy Rzędowic zbudowali w roku 1844 i wystąpili z miejskiego związku szkolnego. W tym czasie wieś liczyła ok. 390 mieszkańców (w 2017 – 508 osób). W 1908 roku wybudowano tu drugą szkołę wraz z boiskiem, do której skierowano wszystkich uczniów. W dawnej „szkółce" najpierw zamieszkały dwie rodziny, a w latach 1933–1944 w budynku istniało przedszkole dla ok. 40 dzieci. Od lat 20. XX wieku w Rzędowicach funkcjonowała również ponadpodstawowa Wiejska Szkoła Dokształcająca [Ländliche Fortbildungsschule] o profilu gospodarstwa domowego. Po zakończeniu II wojny światowej utworzono tu polską Publiczną Szkołę Powszechną. Od 1974 roku, kiedy w Dobrodzieniu powstała Zbiorcza Szkoła Gminna, kierowano do niej uczniów klas V–VIII z Rzędowic i innych wiosek. Na wniosek rodziców, od roku szk. 1984/1985, również dzieci z klas I–IV są dowożone do szkół w Dobrodzieniu i Szemrowicach (od 1999). Budynek z 1844 roku, gruntownie odremontowany w latach1992 i 2007, stał się domem spotkań członków organizacji społecznych działających na terenie sołectwa. W budynku szkolnym z 1908 roku urządzono mieszkania.

Budynek szkolny z roku 1844 – wiejski dom spotkań od 1992

Fot. Paweł Mrozek

Budynek szkolny z roku 1908 – izby mieszkalne i sala użyteczności publicznej

Fot. Paweł Mrozek

• KAPLICA MATKI BOSKIEJ RÓŻAŃCOWEJ •

W 1913 roku w centrum wsi rolnik Albert Matziol postawił kaplicę z cegły w stylu eklektycznym ku czci Matki Boskiej Różańcowej. Od tego momentu fundator świątyni cieszył się przydomkiem „Herzog". Na jej budowę, rozpoczętą w 1911 roku, zaciągnął kredyt hipoteczny, który spłacili dopiero jego wnukowie Franz i Peter w 1937 roku, wyjeżdżając do prac polowych w okolice Drezna. Prace budowlane pod kierunkiem mistrza murarskiego Serwuschoka z Dobrodzienia [Guttentag] wykonywali Albert Majowski i Paul Matziol. Krzyż z piaskowca, znajdujący się obok kaplicy, wykonano z inicjatywy Paula Matziola w tym samym roku. Fundatorkami figury patronki kaplicy były członkinie Róży Różańcowej Marianny Parkitny. W okresie powojennym kaplicę kilkakrotnie remontowano. W 1951 roku wymieniono drewniane zwieńczenie wieży na murowane i w pierwszą niedzielę października odprawiono pierwszą Mszę św. odpustową. W latach 1960–1990 w kaplicy odbywały się lekcje religii. W 1971 roku zmodernizowano wnętrze kaplicy, wymieniono ołtarz i usunięto kilka rzeźb. Wykonano też instalację oświetleniową. Kolejne remonty prowadzono w latach 1973, 1984–1985. W 1989 roku pokryto blachą miedzianą ostrosłupowe zadaszenie wieży i wykonano nową iglicę z pozłacaną kulą i krzyżem. Wówczas w kaplicy umieszczono tablicę z nazwiskami poległych i zaginionych mieszkańcow wioski w czasie II wojny światowej. W 1996 roku w otwory okienne wstawiono witraże, ufundowane przez mieszkańców. Podczas renowacji kaplicy w 2006 roku wymieniono pokrycie dachowe i dobudowano wydatne zadaszenie gankowe wsparte na drewnianych słupkach. W 2008 roku ponownie stanęły w kaplicy figury świętych Piotra i Pawła oraz Jana Nepomucena. W 2013 roku przeprowadzono renowację kamiennego krzyża i przywrócono mu wygląd z roku 1913. W kaplicy okresowo odprawiane są msze święte, częściej odbywają się tu nabożeństwa wieczorne prowadzone przez mieszkańców wioski. Niezwykle uroczyście mieszkańcy obchodzili 100-lecie poświęcenia kaplicy 6 października 2013 roku.

Kaplica pw. Matki Boskiej Różańcowej w Rzędowicach [Rzendowitz] w roku 1913

Zbiory Ann Michel

Kaplica pw. Matki Boskiej Różańcowej w Rzędowicach w roku 1963

Zbiory Elżbiety Sachy

Kaplica pw. Matki Boskiej Różańcowej w Rzędowicach w roku 2013

Fot. Józef Włodarz

Wnętrze kaplicy pw. Matki Boskiej Różańcowej w Rzędowicach

Fot. Paweł Mrozek

• RZĘDOWICKA KARCZMA •

W odległości 150 m od kaplicy, przy ulicy Słonecznej, znajduje się budynek dawnej karczmy. Została zbudowana przez Petera Jonczyka w latach 1827–1829. Kolejnymi właścicielami byli Franz Jonczyk, Konstantin Gabor, Swoboda, Schleinschok i Klose. W karczmie urządzono pokój noclegowy, bufet, salę piwną oraz weselną. Była miejscem spotkań towarzyskich i rozrywki po ciężkiej pracy w polu oraz odpoczynku dla handlarzy po męczącej podróży. Tutaj odbywały się zabawy i uroczystości weselne. Była też miejscem zebrań mieszkańców wioski, organizowanych przez wójta lub przedstawicieli ponadgminnej administracji państwowej. Tę funkcję karczma spełniała do 1945 roku. Po zakończeniu wojny, 29 I 1947 roku decyzją rady gminy Szemrowice karczmę na własność otrzymała rodzina Jana Jędrzeja. W latach 1947–1952 w budynku znajdowała się zlewnia mleka. Następnie, do roku 1974 dawna karczma pełniła funkcję wiejskiej świetlicy, gdzie były organizowane potańcówki, zabawy wiejskie i przyjęcia weselne.

Dawna karczma wiejska w Rzędowicach – teraz budynek mieszkalny

Fot. Paweł Mrozek

• STACJA TRANSFORMATOROWA •

Przy ulicy Leśnej znajduje się typowa wieżowa stacja elektroenergetyczna, wyposażona w transformatory lub przekształtniki prądu, które rozdzielają energię elektryczną przy różnych poziomach napięć. Rzędowicka stacja transformatorowa została oddana do użytku w marcu 1927 roku, w okresie realizacji pierwszego etapu elektryfikacji wsi. Wówczas była to tylko instalacja jednofazowa, nazywana potocznie „światłem", zasilana prądem o napięciu 230 V, wykorzystywana do oświetlenia w budynkach mieszkalnych. W 1942 roku istniejącą sieć energetyczną przebudowano na trójfazową, zwaną „siłą", o napięciu 230/400 V. Instalacje stosuje się ją w obiektach gospodarskich, wyposażonych w maszyny i urządzenia wymagające dostępu do dużej mocy. W przysiółkach Kwierucie („Szwajcaria Rzędowicka") i Pustkowie 26 gospodarstw podłączono do sieci elektrycznej dopiero 10 października 1957 roku.

Stacja transformatorowa w Rzędowicach z 1927 roku

Fot. Paweł Mrozek

2 700 m >>> 5 >>>

Rzędowice • KRZYŻ PRZYDROŻNY I REMIZA >>>

Nieopodal stawu znajduje się dębowy krzyż pokutny nad mogiłą żołnierzy szwedzkich, którzy w okresie wojny trzydziestoletniej pustoszyli Śląsk. Ta informacja może być prawdziwa. W „Die Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag" A. Weltzla czytamy bowiem, że w 1633 roku protestanckie wojska szwedzkie pod dowództwem hrabiego Thurna splądrowały i spaliły miasto i wioski, a niektórych mieszkańców wymordowali.

Z ustnej relacji mieszkańca Rzędowic wynika, że obok krzyża pogrzebano również wspólnie żołnierzy niemieckich i radzieckich, poległych w Rzędowicach i okolicy w 1945 roku. Kilka miesięcy później szczątki ekshumowano i przeniesiono do mogił żołnierskich. Do roku 1986 miejsce miało formę kurhanu o 1,5-metrowej wysokości i szerokości ok. 3 m. Remonty krzyża przeprowadzono w latach 1933, 1986 i 1997.

Przydrożny krzyż pokutny w Rzędowicach

Fot. Paweł Mrozek

• REMIZA OCHOTNICZEJ STRAŻY POŻARNEJ •

W odległej przeszłości każda śląska wieś musiała posiadać sprzęt przeciwpożarowy. Należało również urządzić staw w pobliżu domostw. W państwie pruskim od 1774 roku zapewniano mieszkańcom powszechną i zorganizowaną pomoc na wypadek pożaru. Ochotniczą Straż Pożarną w Rzędowicach [Freiwillige Feuerwehr Rzendowitz] założono w 1930 roku. Pierwszym komendantem był Alois Goy (1893–1960). Remizę budowali strażacy Alois Goy, Franz Zajontz, Theodor Gryga i Johann Ochmann w latach 1930–1934. Wyposażenie stanowiły sikawki ręczna i konna oraz sprzęt podręczny. Tradycje ochrony przeciwpożarowej w wiosce są kontynuowane po roku 1945. Strażacy użytkowali samochody gaśnicze „Żuk" (od 1992) i „Mercedes Benz 609 D" (od 2007). Najnowszym nabytkiem jest „GBA 2/2,8 STEYR 91" (30 III 2017). Latem 2017 roku strażacy zakończyli gruntowny remont remizy.

Wyremontowana remiza i zakupiony samochód gaśniczy w 2017 roku

Fot. Paweł Mrozek

• > Jedziemy ulicą Leśną w kierunku leśniczówki …

3 600 m >>> 6 >>>

Rzędowice • LEŚNICZÓWKA I GŁAZ-POMNIK >>>

Od początku okresu historycznego dla naszej części Górnego Śląska ziemie należały do książąt opolskiej liniii Piastów. Książę nadawał prawo lokacji miasta lub wsi. Mianował zasadźcę, który zawierał z panem zwierzchnim ugodę o przeniesieniu danej miejscowości na prawo czynszowe, dobierał osadników, rozdzielał między nich grunty i parcele. Zasadźca pełnił na wsi funkcję wójta.

Od XV wieku Dobrodzień i okoliczne wioski, w tym lasy należały do szlacheckich, książęcych i królewskich rodów habsburskich, pruskich i saksońskich [Herrschaftlicher Forst Guttentag]. Lasy posiadało też miasto [Stadt-Forst Guttentag]. Na początku lat 20. XX wieku powierzchnia lasów w obrębie „państwa Dobrodzień" [Herrschaft Guttentag] i gminy [Gemeinde Guttentag] wynosiła 51%. Na skutek osadnictwa skurczyła się do 43% w roku 1936 i kurczyła się nadal, ponieważ rozpoczęte wylesienia objęły kolejne 315 ha powierzchni.

Administrację leśną zaczęto reorganizować wraz ze wzrostem gospodarczego znaczenia lasów w XVI wieku. W okresie pruskim (1742–1871) przeprowadzono kilka reform w zakresie kompleksowego gospodarowania lasem. Wydzielono nadleśnictwa i leśnictwa, a nadleśniczym, leśniczym i gajowym wyznaczono zakres obowiązków. Publikowane okresowo w latach 1787–1937 pruskie tabele statystyczne zawierały dane o poszczególnych miejscowościach i dworach, dlatego są znane wielkości obszarów leśnych i nazwiska leśniczych. W przypadku Dobrodzienia i okolicznych wiosek cennym źródłem wiedzy jest również kronika Augustina Weltzla. W niej odnajdujemy nazwiska zasłużonych leśników w Rzędowicach, np. gajowego Matthusa Fabischa, dozorującego lasy w latach 1784–1800, Johanna Naymanna – leśniczego rewirowego (1817–1849), Otto Maerlendera (do 1862), następnie Ernsta Rockaua. Na przełomie XIX/XX wieku leśniczym w Rzędowicach był Pohl. W 1880 roku nadleśni-

czym w Dobrodzieniu został Hugo Karsunky. Sprawował nadzór nad pracami sześciu leśniczych z okolicznych leśnictw. Zapisał się trwale również w historii Rzędowic, kiedy dobrodzieńskie dobra w 1884 roku stały się własnością królów saksońskich z rodu Wettinów, znanych z pasji łowieckich. Zwłaszcza król Friedrich August III po roku 1904 dość regularnie odwiedzał dobrodzieńskie dobra. Nadleśniczy Karsunky (wraz z burmistrzem) zazwyczaj organizował w sezonach polowań aktywny odpoczynek królewskiemu panu w urokliwych zakątkach „państwa" Dobrodzień [Herrschaft Guttentag], np. w „Karsunky-Quellen". Zachowały się co najmniej dwie relacje prasowe, opisujące królewskie odwiedziny, kiedy dzierżawcą dworu w Bzionkowie i Rzędowicach był Salo Hepner a nadzorcą dóbr leśnych na zamku Dobrodzień [Schloss Guttentag] nadleśniczy Hugo Karsunky, kiedy w Rzędowicach mieszkało ok. 400 osób, a w rzędowickim dworze ok. 50. W 1926 roku leśniczym w Rzędowicach był Böhm, który podlegał Kasunky'emu. Po roku 1919 król Friedrich August III wyprzedawał swoje dobra państwu niemieckiemu oraz mieszkańcom. Po jego śmierci w 1932 roku nadleśniczówka i budynek nadleśnictwa w Dobrodzieniu [Oberförsterei, Jagdschloss Guttentag] stały placówkami państwowymi. Królewscy rewirowi leśnicy zostali urzędnikami państwowymi, czego nie powitali z zadowoleniem z powodu utraty wielu przywilejów. Około 1930 roku leśniczym w Rzędowicach został W. Land. Odegrał ważną rolę w życiu wiejskiej społeczności. Zapewne on budował nową leśniczówkę – jest bowiem datowana na 1930 rok. W zagrodzie znajduje się jeszcze budynek mieszkalny, murowany z czerwonej cegły, w którym mieszkali pracownicy leśni w latach 1892–1983, budynek gospodarczy i dużych rozmiarów „piekarniok" – piec chlebowy, zbudowany również z cegły. Służył również mieszkańcom wsi. Po przeciwnej stronie zabudowań leśniczówki stała okazała drewniana stodoła, zwana przez mieszkańców wioski „Feldscheune", w ostatnich latach jedyna tego typu budowla w gminie Dobrodzień. Została rozebrana przez pracowników nadleśnictwa w 2015 roku.

W 1945 roku Śląsk został przyłączony do Polski. Lasy zostały upaństwowione i podzielone na nadleśnictwa. Utworzono m.in. Nadleśnictwo Dobrodzień. W wyniku reformy 1 X 1972 roku utworzono Nadleśnictwo Lubliniec, które obejmuje lasy znajdujące się na terenie gmin Ciasna, Dobrodzień, Koszęcin, Lubliniec, Olesno i Pawonków. Zajmuje ok. 690 km². Powierzchnia leśna wynosi 22 tys. ha. Siedliska leśne borowe zajmują 94%, a lasowe inne 6% powierzchni. Głównym gatunkiem lasotwórczym jest sosna (ok. 90%); pozostałe to świerk, olcha, dąb i inne. Nadleśnictwo Lubliniec dzieli się na obręby. Obręb Dobrodzień obejmuje leśnictwa: Brzezinki, Rędziny, Sieraków i Wystrzyca. Rzędowice znajdują się w Leśnictwie Rędziny. Leśniczymi w Rzędowicach do 1980 roku byli: Kazimierz Sikorski w latach 1945–1954, Jan Paluch (1954–1961), Augustyn Rybol (1961–1963), Edward Czakański (1964–1972), Andrzej Bejm (1972–1979). W 1980 roku utworzono tu podleśniczówkę. Podleśniczym w latach 1980–2000 był Maksymilian Wójcik. W roku 2003 rodzina Wójcików nabyła zabudowania leśniczówki na własność.

Zagroda leśniczówki Leśnictwa Rzędowice

Rys. Paweł Mrozek

Leśniczówka w Rzędowicach [Rzendowitz], ok. 1920

Zbiory MTRDZ

Leśniczówka w Rzędowicach, wybudowana w 1930; od roku 2003 – własność prywatna

Fot. Paweł Mrozek

Dawny piekarniok i stodoła w obrębie zagrody leśniczówki w Rzędowicach

Fot. Paweł Mrozek

• > Mijamy leśniczówkę, na skrzyżowaniu leśnych dróg skręcamy w lewo i leśną ścieżką idziemy w kierunku głazu …

• GŁAZ UPAMIĘTNIAJĄCY KRÓLA SASKIEGO •

W 1904 roku właścicielem „państwa Dobrodzień" [Herrschaft Guttentag] został król Friedrich August III von Sachsen. Urodził się 25 V 1865 w Dreźnie. Panował czternaście lat. W Dobrodzieniu bywał dość regularnie, zwłaszcza w sezonie łowieckim, tytułowany Wielkim Łowczym Dobrodzienia. Podczas łowów królowi często towarzyszył hrabia Schaffgotsch. Na pamiątkę wspólnych polowań najstarszy dąb w okolicy, liczący co najmniej 350 lat, król nazwał „Graf Schaffgotsch Eiche". JKM Friedricha Augusta III darzono ogromnym szacunkiem. Był osobą niezwykle w Dobrodzieniu lubianą. Chętnie spotykał się z poddanymi podczas uroczystości środowiskowych, organizowanych przez leśników. Uczęszczał na msze święte do kościoła katolickiego, gdzie w prezbiterium miał zarezerwowane dla siebie miejsce. Był ostatnim królem Saksonii z dynastii Wettinów. Abdykował w okresie rewolucji listopadowej w Niemczech 13 XI 1918 roku. Swoje dobrodzieńskie dobra wyprzedawał państwu niemieckiemu oraz mieszkańcom od 1919 roku. Zmarł 18 II 1932 roku w Sibyllenort.

Zbiory Pawła Mrozka

W Rzędowicach za leśniczówką na jego cześć ustawiono głaz-pomnik z wyrytymi literami „FAR" (Fridericus Augustus Rex) wraz z koroną i napisem „Ihrer unvergesslichen Königlichen Herrn die Forstbeamten der Förschaft Guttentag 1932 / Ich niezapomnianemu Królewskiemu Panu urzędnicy leśni Nadleśnictwa Dobrodzień 1932". W 1945 roku napis został pokryty zaprawą murarską i z biegiem lat pamięć o pomniku uległa zatarciu. Inskrypcja została odkryta dopiero w 2004 roku, kiedy Międzygminne Towarzystwo Regionalne Dobrodzień–Zębowice realizowało projekt edukacyjny „Działaj Lokalnie". Natomiast w 2011 roku mieszkańcy Rzędowic pamiątkowy napis pokryli płatkami złota.

Pomnik w formie głazu w Rzędowicach, upamiętniający króla Friedricha Augusta III
Fot. Paweł Mrozek

• > Wracamy i skręcamy w prawo w ulicę Łąkową, następnie skręcamy w lewo w drogę Leśną, mijamy skrzyżowanie, na następnym skręcamy w prawo w drogę Wolną i jedziemy w kierunku miejsca pn. „Doły", przeprawy na Myślinie …

5 200 m >>> 7 >>>

Rzędowice • DOŁY >>>

Nazwą miejscową ***Doły*** określa się przeprawę na dawnej historycznej drodze do Olesna, noszącej teraz nazwę ulica Wolna, która wiodła przez tereny polno-leśne, przez ***Statek***. Na „Dołach" podróżnicy przeprawiali się przez polodowcową dolinkę rzeczną z fragmentami skalnymi przeniesionymi przez lodowiec. W odległych czasach wszystkie drogi miały nawierzchnię gruntową. Niejednokrotnie, aby dojechać do sąsiednich miejscowości, należało wcześniej sprawdzić polną drogę, oczyścić z wiatrołomów, a czasem nawet utwardzić brody przez potoki bezpośrednio przed podróżą. W niektórych miejscach budowano drogi drewniane [Knüppeldamm]. Od początku XIX wieku poszerzanie i utwardzanie dróg należało do obowiązków administracji dworskiej i gminnej. Dopiero w połowie XIX wieku, w naszym regionie rozpoczęto budowę dróg bitych, zwanych szosami. Droga przez „Doły" łączyła Dobrodzień i Rzędowice z Klekotną i Olesnem do 1934 roku.

Dawna droga do Olesna – przeprawa przez rzekę Myślinę w Dołach

Fot. Józef Włodarz

• > Jedziemy drogą Wolną, mijamy trzy domostwa i dojeżdżamy do ulicy Dobrodzieńskiej …

W oddali wał ziemny w Dołach nad rzeką Myśliną

Fot. Paweł Mrozek

Doły – widok z nasypu ziemnego

Fot. Paweł Mrozek

6 000 m >>> 8 >>>
Rzędowice • SKRZYŻOWANIE >>>

• > Na skrzyżowaniu skręcamy w lewo i ulicą Dobrodzieńską jedziemy do kolejnego punktu na trasie – przydrożnej kapliczki.

• > Możemy też najpierw wybrać drogę gruntową na wprost – ulicę Dąbrowa, dojechać do skrzyżowania z drogą leśną, skręcić w prawo i zwiedzić interesujące miejsca w Leśnictwie Brzezinki: „ŹRÓDŁA KARSUNKIEGO" • DĄB SCHAFFGOTSCHA • KRZYŻ-POMNIK • GAWRĘ „HUBERTUS". W tym przypadku trasa wycieczki wydłuży się o ok. 4000 m.

Droga polno-leśna Dąbrowa prowadzi do kilku miejsc o wysokich walorach turystyczno-przyrodniczych. Jeśli na rozwidleniu wybierzemy drogę na wprost, dojedziemy do ***Źródeł Karsunkiego (Karsonek)***. Kiedy w latach 1863–1865 wytyczano i utwardzano drogę z Dobrodzienia [Guttentag] przez Kocury [Kotzuren] do Olesna [Rosenberg], w pobliskim kamieniołomie pozyskiwano bloki skalne do jej budowy. W późniejszym okresie to wyrobisko nazwano „Karsunky-Quellen", od nazwiska dobrodzieńskiego nadleśniczego, królewskiego pełnomocnika z przełomu XIX/XX wieku – Hugo Karsunky'ego. Stało się ono atrakcją turystyczną. Leśna zieleń, kilka źródełek, niewielki staw, rzeczka, kamienny mostek i kanał z łódkami na źródlanej wodzie oraz leśny plac rozrywki zachęcały mieszkańców najbliższych okolic do urządzania w tym miejscu spotkań towarzyskich i zabaw tanecznych na świeżym powietrzu. Wytrawny znawca lokalnej historii znajdzie w pobliżu kamiennego kanału ***Zacisze Jadwigi*** – dawne „Hedwigs-Ruh", gdzie przed stu laty każdy, kto tu dotarł mógł pośród natury zaczerpnąć ze „źródła młodości". Po 1950 roku te tereny nie były już odwiedzane i nadal jest to miejsce zapomniane i zaniedbane.

Jadąc dalej dotrzemy do styku granic trzech sołectw: Kocury, Klekotna i Rzędowice. Rośnie tam ***Gruby Dąb*** najstarsze i najokazalsze drzewo – dąb szypułkowy. W 2009 roku miał 626 cm obwo-

du na wysokości 130 cm, czyli 2 metry średnicy. Jego wierzchołek znacznie wystaje ponad otaczające go drzewostany. Przyjmuje się, że liczy co najmniej 350 lat. Inne źródło podaje, że może mieć nawet 600 lat – miał już być okazałym drzewem w chwili zakładania w Bzionkowie owczarni, kiedy ciągnęły tędy oddziały różnych wojsk biorących udział w wojnie trzydziestoletniej (1618–1648). Przed pierwszą wojną światową król saksoński Friedrich August III, właściciel dobrodzieńskich dóbr, nadał mu nazwę „Graf Schaffgotsch Eiche". Hrabia często towarzyszył królowi w jego myśliwskich wyprawach. Miejsce owiane jest legendą, rzekomo koło tego najstarszego dębu został zakopany skarb.

Nieopodal od wieków stoi ***Czerwony Krzyż***, który – zgodnie z ustnymi przekazami mieszkańców okolicznych wsi – upamiętnia najazd tatarski w 1241 roku. Krzyż może też upamiętniać wracających spod Moskwy żołnierzy napoleońskich, poległych tutaj w starciu z oddziałem pruskim lub zmarłych z wycieńczenia i pochowanych nieopodal w kurhanie, w formie trzech kopców.

Na rozwidleniu dróg, powinniśmy skierować się w lewo i na kolejnym skrzyżowaniu ponownie w lewo, aby dotrzeć do okazałej drewnianej stanicy ***Hubertus*** wybudowanej w roku 2004 przez członków Koła Łowieckiego „Łoś" z Bytomia. Organizowane są tu cykliczne imprezy środowiskowe.

Karsunky-Quellen [Źródła Karsunky'ego] – miejsce imprez środowiskowych, 1931
Zbiory MTRDZ

Karsonki dzisiaj – pozostałości po kanale z pływającymi łódkami

Fot. Paweł Mrozek

Karsonki dzisiaj – kamienny mostek o nietypowej konstrukcji

Fot. Paweł Mrozek

Najokazalszy, kilkusetletni dąb szypułkowy na ziemi dobrodzieńskiej wczesną wiosną
Fot. Paweł Mrozek

Krzyż zwany Czerwonym oraz kapliczka z figurą św. Huberta i gawra myśliwska

Fot. Józef Włodarz • Paweł Mrozek

• > Obok stanicy skręcamy w lewo i wracamy do skrzyżowania z ulicą Dobrodzieńską; skręcamy w prawo …

6 400 m >>> 9 >>>

Rzędowice • PRZYDROŻNA KAPLICZKA I WĄKOP >>>

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanej i św. Floriana została wybudowana przez mieszkańców ***Pustkowia*** (części Rzędowic) w 2004 roku, w ramach realizacji programu Odnowa Wsi przez Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Rzędowickiej. Powstała za zgodą ks. Alfreda Waindoka – proboszcza parafii pw. św. Marii Magdaleny w Dobrodzieniu, na prywatnym gruncie, użyczonym przez rodzinę Ryszka. Fundatorami było kilka rodzin z Pustkowia, budowniczymi – Rainhold Staniczok i Jan Jastrzembski. Kapliczka została poświęcona 8 XII 2004 roku z okazji 150. rocznicy ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny. Drugim patronem jest św. Florian, by chronił okolicznych mieszkańców przed pożarami i wszelakimi innymi nieszczęściami. W tym miejscu corocznie 3 maja odbywa się nabożeństwo ku czci Niepokalanie Poczętej Panny Maryi oraz św. Floriana, a 8 grudnia w południe odprawiana jest „Godzina Łaski dla całego świata", zgodnie z życzeniem Najświętszej Maryi Panny, wypowiedzianym podczas objawienia 8 grudnia 1947 roku w Montichiari we Włoszech. Kapliczką opiekują się mieszkańcy z okolicy.

Po przeciwnej stronie ulicy Dobrodzieńskiej znajduje polodowcowa niecka z ciekiem wodnym o nazwie ***Wąkop***. Łączy się z wąwozem rzeki Myśliny, jednak skarpy nie są zbyt wysokie. Zróżnicowane ukształtowanie terenu i szata roślinna podkreślają atrakcyjność tego fragmentu krajobrazu Pustkowia, zwłaszcza w okresie lata i jesieni. W przeszłości istniał w tym miejscu zbiornik przeciwpożarowy. Do naszych czasów przetrwały fragmenty murowanego basenu.

W pobliskim lesie znajduje się górka, porośnięta drzewami liściastymi i iglastymi o nazwie ***Dambnik***. Z najwyższego punktu można podziwiać panoramę Pustkowia, części wsi najdalej wysuniętej na północ w sołectwie Rzędowice, liczącej 17 domostw z budynkami gospodarczymi, usytuowanych pośród pól.

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanej i św. Floriana w Rzędowicach-Pustkowiu

Fot. Paweł Mrozek

Wąkop naprzeciwko przydrożnej kapliczki

Fot. Paweł Mrozek

Dambnik – górka w terenie leśnym i widok z górki na Pustkowie

Fot. Paweł Mrozek

• > Jedziemy ulicą Dobrodzieńską na wprost, w kierunku polodowcowego wąwozu …

6 700 m >>> 10 >>>

Rzędowice • WĄWÓZ >>>

Rzeka Myślina bierze swój początek w zalesionym terenie sołectwa Klekotna. Wąwóz Myśliny ciągnie się w północno-zachodniej części gminy. Teren został wyrzeźbiony w plejtocenie, trwającym od 2,59 mln lat temu do początku holocenu (11 700 lat temu), przez wycofujące się na północ lądolody. Wąwóz Myśliny charakteryzuje się głęboko wciętą w podłoże dolinką rzeczną, pośród lasów łęgowych i grądowych i w terenie łąkowym, w formie dość szerokich rynien o stromych zboczach. Miejscami ich wysokość mierzona od dna rzeki do najwyższego punktu może dochodzić do 30 m. W odległej przeszłości rzeka posiadała dużą siłę niszczenia terenu. Myślina meandruje w wąwozie pokrytym w części dennej namułami, czyli osadami mineralnymi, mineralno-organicznymi i organicznymi, nanoszonymi również przez strugi wody spływającej po zboczach. Oprócz walorów krajobrazowych wąwóz cechuje bioróżnorodność florystyczna i faunistyczna. Rzeczkę meandrującą w głęboko wciętej polodowcowej dolince, pośród starodrzewia można podziwiać z wysokości długiego mostu, wybudowanego w 1934 roku. Przy budowie zatrudniono osoby bezrobotne z Rzędowic i okolic oraz rolników posiadających zaprzęgi konne.

Wiadukt na rzece Myślinie w Rzędowicach-Pustkowiu

Fot. Tomasz Wonsik

Meandrująca w wąwozie rzeka Myślina wczesną wiosną

Fot. Paweł Mrozek

Polodowcowy wąwóz w Rzędowicach-Pustkowiu wczesną wiosną i latem

Fot. Paweł Mrozek

• > Jedziemy ulicą Dobrodzieńską do skrzyżowania z ulicą Dolną, w kierunku Kwierucia („Szwajcarii Rzędowickiej"). Możemy też pojechać nieco dalej do skrzyżowania z ulicą Długą i po lewej stronie obejrzeć przydrożną kapliczkę z cegły o charakterystycznej formie …

7 400 m >>> 11 >>>

Rzędowice • KAPLICZKA WOTYWNA >>>

Kapliczka wotywna została wybudowana w 1919 roku z inicjatywy Hedwig Brysch, której mąż Anton szczęśliwie powrócił z wojennej tułaczki. Stanęła na terenie zwanym potocznie przez mieszkańców ***Kerchówkami*** [Kirchhofky]. Prawdopodobnie zostali tu pochowani w 1813 roku żołnierze napoleońscy, ofiary wojny z Rosją. Została poświęcona św. Janowi Nepomucenowi – patronowi dobrej spowiedzi, ale również mostów, przepraw i dróg. Jest też czczony jako opiekun życia rodzinnego. Według tradycji ludowej jest świętym, który chroni pola i zasiewy przed klęskami żywiołowymi. Nikt z mieszkańców wsi nie pamięta, czy kiedykolwiek we wnęce kapliczki znajdował się wizerunek świętego patrona. Natomiast od dawien dawna jest tutaj ustawiona figura Matki Bożej. Przyjmujemy, że jest to kapliczka św. Jana Nepomucena i Matki Bożej Wspomożycielki Utrapionych.

Kapliczka św. Jana Nepomucena na Kerchówkach w Rzędowicach

Fot. Paweł Mrozek

• > Wracamy i skręcamy w lewo w ulicę Dolną, do „Szwajcarii Rzędowickiej" …

8 400 m >>> 12 >>>

Rzędowice • KWIERUCIE >>>

Wąska, asfaltowa uliczka Dolna prowadzi przez malowniczy przysiółek sołectwa Rzędowice – Kwierucie, które na początku XX wieku nazwano górnolotnie „Szwajcarią Rzędowicką [Rzendowitzer Schweiz]". Dla mieszkańców miasta, poszukujących urokliwych zakątków i nieskażonego piękna w najbliższej okolicy, przed wiekiem był to jeden z najbardziej ulubionych szlaków spacerowych. Zachwycali się pięknem terenu, gdzie nurty rzeczki Myśliny i Potoku Bzionkowskiego, meandrujące pośród łąk, pastwisk i starodrzewia, wyrzeźbiły malownicze, głębokie jary i wąwozy w morenowych zwałach piasku. Althansel, nauczyciel katolickiej szkoły w Dobrodzieniu, w roku 1914 zachęcał mieszczan do wędrówki tym szlakiem, pisząc w „Der Landbote. Lublinitzer Kreiskalender": *Na północ od Dobrodzienia, 3 km od miasta, w okolicy wsi Rzędowice znajduje się obszar łąk otoczony długim rzędem łagodnych wzgórz porośniętych zaroślami, który żartobliwie nazwano „Szwajcarią Rzędowicką". Strumyk, którego źródło znajduje się w rzędowickim lesie, na przestrzeni stuleci wyrzeźbił w piaszczystej, mało odpornej na erozję glebie, głęboką kotlinę rozciągającą się w kierunku południowo-zachodnim aż do Bzionkowa. Wysokie brzegi tej niecki nie wznoszą się na kształt muru, lecz tworzą różnorodne poprzeczne rozpadliny, które w formie wałów dochodzą miejscami aż do strumienia. Zostały one utworzone najprawdopodobniej przez tysiące strużek i strumyków, które w czasie nagłej ulewy spływały po zboczach w dół. W ten sposób głęboko w dolinę wchodzą poprzeczne skarpy – naturalne wały o zwartej strukturze podłoża, powodujące liczne zmiany nurtu strumienia. Gdy spoglądamy na 30-metrowej wysokości zbocza doliny, zdumiewa nas ogromna siła wody powodującej erozję.* W przeszłości rzeczka Myślina, która ma swoje źródło w terenie leśnym w północnej części sołectwa o wysokości ok. 270 m n.p.m., musiała zapewniać dostatek wody, skoro przez wiele lat mogły tu działać trzy młyny oraz olejarnia. Jeden z zakładów,

zwany młynem pełnił funkcję tartaku. Grobla i stawy magazynowały zapas wody. Tartak zlikwidowano przed 1914, młyny ze względów technicznych rozebrano w okresie międzywojennym, pomnikowy dąb z odsłoniętymi korzeniami, symbol Rzędowic, runął w 1937 roku, ostanio przestały istnieć stawy. Mimo to, ten teren nadal charakteryzuje się florystyczną i faunistyczną bioróżnorodnością oraz wysokimi walorami krajobrazowymi.

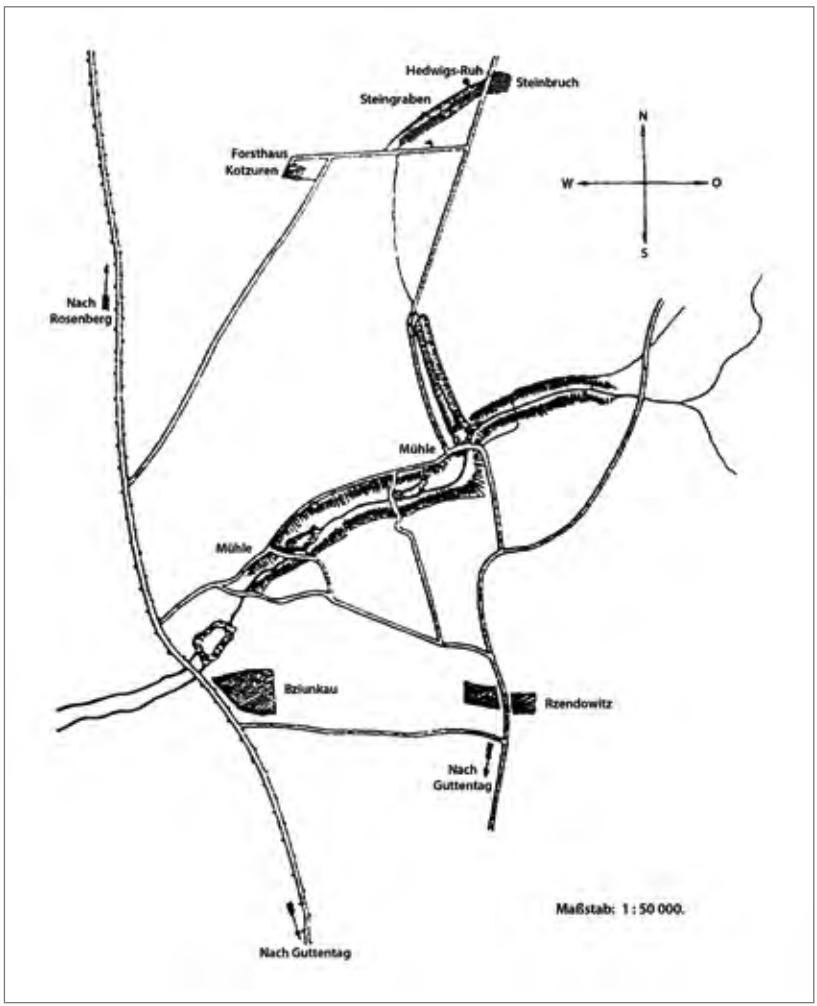

Mapka Szwajcarii Rzędowickiej według Althansela

Opr. Paweł Mrozek

Szwajcaria Rzędowicka na pocztówce z przełomu XIX/XX wieku

Ten bardzo urozmaicony, porośnięty niezbyt gęstym starodrzewiem teren z licznymi, nawet trzydziestometrowymi wgłębieniami, skarpami, usiany polankami i łączkami, do tego ze stawami ukazującymi w dole niebieską głębię oraz z działającymi młynami – Smolkowym, Witkowym i Fikusowym był bardzo kolorowy i malowniczy.

Zbiory Rudolfa Hyli

Uliczka Dolna prowadzi przez Kwierucie (Szwajcarię Rzędowicką) do Bzionkowa

Fot. Tomasz Wonsik

W 2012 roku ulicę Dolną wyasfaltowano

Fot. Tomasz Wonsik

W Szwajcarii Rzędowickiej latem

Fot. Tomasz Wonsik

W Szwajcarii Rzędowickiej latem

Fot. Tomasz Wonsik

• > Jedziemy ulicą Dolną do skrzyżowania z drogą gruntową prowadzącą po lewej w kierunku kładki na Myślinie, następnie idziemy ścieżką wzdłuż stawów i estakady do zabudowań dawnego majątku dworskiego …

W 2017 roku budowano 180-metrową estakadę wzdłuż zabudowań dawnego folwarku

Fot. Paweł Mrozek

10 500 m >>> 13 >>>

Bzionków • DAWNY FOLWARK >>>

Uczestnicy wycieczki rowerowej muszą pamiętać, że dawny folwark jest własnością prywatną łącznie ze ścieżkami i zwiedzanie zabudowań będzie możliwe wyłącznie po uzyskaniu zgody właściciela.

Po podziale majątku w Warłowie na dwie części, w 1555 roku wyodrębniono folwark Bzionków. W odległych czasach tereny leżące nad rzeczką Myśliną i Potokiem Bzionkowskim leżały w gminie Warłów [Gemeinde Warlow]. Nazwa miejsca pochodzi od nazwiska „Bzionek". W latach 1491–1591 grunty należały do rodu Warlowskich, następnie do przedstawicieli habsburskich i pruskich rodów szlacheckich, książęcych i królewskich – właścicieli „państwa" Dobrodzień [Herrschaft Guttentag].

Pierwsze wzmianki kronikarskie o założeniu w tym miejscu owczarni z jedną chatą, a następnie folwarku pochodzą z lat 1612–1648, kiedy właścicielką dobrodzieńskich dóbr była Anna Jarocka. Rozwój Bzionkowa zapoczątkowali właściciele majątków Felix von Stümer (1780–1789) i książęta von Braunschweig-Lüneburg-Öls (1789–1884). Wówczas uruchomiono tu dwa młyny wodne, tartak i olejarnię. W 1817 roku wybudowano z cegły duży spichlerz zbożowy. Młyn mączny w 1836 roku został przekształcony na młyn papierniczy. W 1845 roku oddano do użytku rządcówkę. Z ok. 1850 roku pochodzi najstarsza w naszej gminie murowana kapliczka, w kształcie ceglanego słupa ze stożkowatym daszkiem i gzymsowaniem. W 1850 roku papiernia została zlikwidowana, młyn przebudowano na fryszerkę pod nazwą Huta Joanny [Johannahütte]. W 1860 roku wzniesiono rezydencję dzierżawców i właścicieli majątku Warłów–Bzionków. Wybudowano też magazyn zbożowy. W latach 1884–1927 cały majątek dobrodzieński należał do królów Saksonii z rodu Wettinów. W 1885 roku w Bzionkowie wybudowano 3 budynki mieszkalne dwurodzinne oraz 1 budynek czterorodzinny. Powierzchnia gruntów obejmowała 478 ha roli, 70 ha łąk i 181 ha lasów. Inwentarz stanowiło 40 koni, 84 sztuki bydła, w tym 42 krowy oraz 850 owiec. Wio-

ski liczyły 695 mieszkańców (w tym 190 we dworze). W 1886 roku bzionkowska huta przestała być rentowna i przekształcono ją na młyn kostny do wyrobu nawozu sztucznego. W 1892 uruchomiono tu gorzelnię. W latach 1891–1926 dzierżawcą królewskiego majątku był Salo Hepner, następnie był jego właścicielem do 1942. Wywieziony do obozu koncentracyjnego w Theresienstadt, zginął w 1943 roku. Kolejnym właścicielem majątku w latach 1943–1945 był Udo von Schweinichen. Opuścił Bzionków 20 stycznia 1945 roku. Następnego dnia cały żywy i nieruchomy inwentarz, pasza i nawozy, nie sprzedane żniwo, paliwo i wiele tysięcy litrów spirytusu dostały się w ręce żołnierzy radzieckich. W maju 1945 folwark przejęło państwo polskie w oparciu o decyzję PKWN o reformie rolnej. Opustoszała posiadłość przez kilka lat była szabrowana. W latach 1949–1995 na bazie majątku dworskiego funkcjonowało Państwowe Gospodarstwo Rolne. W tym czasie stan zabudowań majątku był jeszcze dobry. Popadały w ruinę od 1996, kiedy obiekty folwarczne były własnością prywatną. Zespół dworsko-parkowy w Bzionkowie charakteryzuje się florystyczną i faunistyczną bioróżnorodnością i podlega ochronie konserwatorskiej. Od 1945 roku Bzionków jest przysiółkiem Rzędowic.

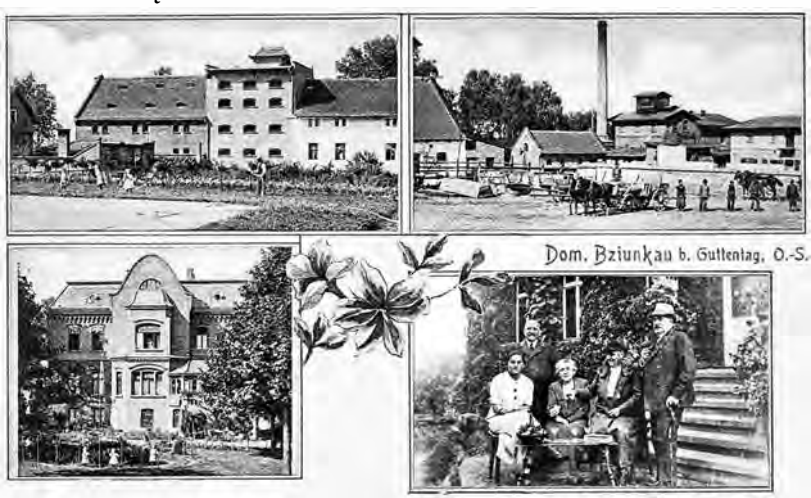

Folwark Salo Hepnera w Bzionkowie [Bziunkau] w latach 20/30. XX wieku

Opr. Paweł Mrozek wg dawnej pocztówki

Rzeka Myślina, płynąca w pobliżu majątku w Bzionkowie

Fot. Paweł Mrozek

Widok na zabudowania dawnego folwarku od strony północnej wczesną wiosną

Fot. Paweł Mrozek

Widok na zabudowania dawnego folwarku od strony grobli prowadzącej do folwarku

Fot. Paweł Mrozek

Widok na staw w Bzionkowie od strony przysiółka, zwanego Papiernią

Fot. Gerard Zajontz

Rezydencja właścicieli majątku bzionkowsko-warłowskiego; stan współczesny

Fot. Paweł Mrozek

Zrujnowane zabudowania dawnego folwarku; stan współczesny

Fot. Paweł Mrozek

Zabytkowa kapliczka maryjna z ok. 1850 roku w kształcie wielobocznego słupa

Fot. Paweł Mrozek

Grób żołnierza niemieckiego, zastrzelonego przez Rosjan w 1945 roku w parku dworskim

Fot. Paweł Mrozek

• > Opuszczamy zabudowania dawnego majątku dworskiego, skręcamy w lewo i jedziemy ulicą Bzionkowską, przejeżdżamy przez skrzyżowanie i zatrzymujemy się w pobliżu dawnych zabudowań dworskich w Rzędowicach …

Ulica Bzionkowska prowadzi do zabudowań dawnego rzędowickiego folwarku (po lewej)

Fot. Paweł Mrozek

11 500 m >>> 14 >>>

Rzędowice • DAWNY FOLWARK >>>

W „Księdze Uposażeń Biskupstwa Wrocławskiego" [„Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis"] z lat 1295–1305 pojawiła się nazwa Sandowitz – więc miejscowość należy do najstarszych w regionie. Od początku swego istnienia Rzędowice należały do parafii dobrodzieńskiej. Pierwsza wzmianka o właścicielach wsi, rodzie Rzędowskich w dokumentach pojawiła się w XVI wieku. W 1539 roku Nikolaus Rzendowski zapisał swojej żonie Elsce Kotumirskiej, córce Mikołaja Kotumirskiego (Chocimirskiego) dożywocie na Rzędowicach [Rzendowitz]. W 1562 roku Adam Rzendowski sprzedał Adamowi Warlowskiemu połowę majątku Rzędowice [Rzendowitz]. W 1566 roku Adam Rzendowski i Adam Warlowski sprzedali obie połowy majątku Rzędowice [Rzendowitz] Melchiorowi Koschitzkiemu-Zament. Od tego momentu urywają się wiadomości o Rzendowskich. Zapewne ród ten wygasł. Nie jest też znany ich znak rodowy (herb). Następnie wieś z folwarkiem miała wielu właścicieli: Melchiora Koschitzkiego-Zament, Laurenta Twardawe, Johanna von Posadowskiego, Wenzela Turskiego, Henryka Żegoty, Georga Rohowskiego, Jana Tiessowica, Nikolausa Boye (Krzidlowskiego), Andreasa Tieschowitza, Wilhelma Chambres de Cultis. Od 1748 roku Rzędowice należały do właścicieli dobrodzieńskich dóbr – przedstawicieli pruskich i saksońskich rodów szlacheckich, książęcych i królewskich. Oto wybrane wyciągi z ksiąg statystycznych z XVIII, XIX i początku XX wieku.

Rok 1783 – Właściciel: Felix Friedrich Johann von Stümer. Obwód dworski Rzędowice: 1 pański folwark – brak dokładniejszych danych. Wieś Rzędowice liczyła 138 mieszkańców, w tym 15 kmieci, 15 zagrodników, 2 chałupników.

Rok 1885 – Właściciel: król saksoński Albert I Wettin. Obwód dworski Rzędowice obejmował 758 ha powierzchni, w tym 146 ha roli, 13 ha łąk i 584 ha lasów. W 6 domach mieszkało 15 rodzin – 75 osób (44 mężczyzn i 31 kobiet, w tym 72 katolików

i 3 ewangelików). Wieś Rzędowice liczyła 422 ha powierzchni, w tym 303 ha ról, 71 ha łąk i pastwisk, 8 ha lasów i zadrzewień. Zamieszkiwało ją 188 mężczyzn i 207 kobiet, wszyscy katolicy. 91 rodzin mieszkało w 52 domach.

Rok 1898 – Rzędowice jako dobra rycerskie należały do samodzielnego obwodu dworskiego – „państwa" Dobrodzień [Herrschaft Guttentag] – króla Friedricha Augusta III, a zarząd sprawowała Królewsko-Saksońska Dyrekcja Majątków w Oleśnicy. Dzierżawcą folwarków w Rzędowicach, Bzionkowie i Warłowie był Salo Hepner. Majątek liczył 758 ha powierzchni, w tym 146 ha ról, 18 ha łąk i 534 ha lasów.

Rok 1905 – Właściciel: król saksoński Friedrich August III Wettin. Obwód dworski Rzędowice liczył 54 mieszkańców (26 mężczyzn i 28 kobiet). Z 46 katolików – 44 mówiło po polsku a 2 po niemiecku. Spośród 8 ewangelików – 5 posługiwało się językiem polskim, 3 – niemieckim. W 3 domach mieszkało 9 rodzin. Wieś Rzędowice liczyła 393 mieszkańców – 180 mężczyzn i 213 kobiet. Z 392 katolików 284 mówiło wyłącznie po polsku, 2 wyłącznie po niemiecku i 106 władało obu językami. 1 ewangelik mówił po niemiecku. 76 rodzin mieszkało w 54 domach; 5 osób mieszkało oddzielnie.

Rok 1917 – Dane dla wsi i dworu Rzędowice stwierdzały, że w szkole nauczały 2 osoby – kierownikiem był Hoinka. Wójtem był nadal Max Wonsik, dzierżawcą majątku Salo Hepner a przedstawicielem królewskim na zamku w Dobrodzieniu nadleśniczy Karsunky. We wsi mieszkało 398 osób, w dworze – 52.

Kiedy 21 I 1945 roku do wioski wkroczyli żołnierze radzieccy w rzędowickim folwarku ulokowali ok. 600 owiec. W 1953 roku powstała w majątku Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna, złożona z 2 gospodarstw rolników, którzy gospodarowali na ziemi otrzymanej od państwa polskiego w 1946 roku. W roku 1961 stała się filią RSP „Jedność" w Dobrodzieniu. Od roku 1997 dobrodzieńska spółdzielnia jest w stanie likwidacji. Grunty rolne zostały włączone do zasobu własności rolnej skarbu państwa. Pola położone pod lasem, na wschód od dawnego folwarku noszą nazwę ***Gulin.***

Zabudowania folwarczne i spółdzielcze w Rzędowicach

Rys. i fot. Paweł Mrozek

• > Jedziemy dalej, na skrzyżowaniu z ulicą Kwiatową skręcamy w drogę polną po prawej …

12 800 m >>> 15 >>>

Rzędowice • PAŃSKIE POLA >>>

Przed rokiem 1936, przez stulecia, grunty orne na Garbie Woźnickim pod Rzędowicami należały do przedstawicieli rodów szlacheckich, książęcych albo królewskich. W Prusach, prócz miast i gmin, istniały też samodzielne obwody dworskie. Jeden był w Rzędowicach. W latach 1774–1780 piętnaście kawałków ziemi należącej do rzędowickiego dworu, leżących pod Dobrodzieniem sprzedano mieszczanom. W 1865 roku grunty włączono do dobrodzieńskiego okręgu podatkowego. 20 marca 1867 roku zostały włączone do obszaru miasta. Było to prawdopodobnie pierwsze poszerzenie granic miejskich od czasu lokacji Dobrodzienia. Ostatnim właścicielem dworu w Rzędowicach z polami itd. był król Friedrich August III von Sachsen. Od 1919 roku wyprzedał swoje dobra państwu niemieckiemu na cele osadnictwa oraz mieszkańcom wsi i miasta. Miało to związek z planowaną przez państwo niemieckie likwidacją okręgów dworskich [Gutsbezirk]. Zniosła je ustawa z 27 XII 1927 roku. Z okręgów dworskich utworzono gminy lub włączono je do gmin już istniejących. Zmiany wprowadzano w latach 1928–1929. Jednakże po śmierci króla w 1932 roku, jego syn Friedrich Christian Herzog zu Sachsen posiadał jeszcze w tym rejonie grunty orne.

W 1938 roku 17 rolników z Rzędowic nabyło pola uprawne o powierzchni do 12 ha, również te leżące na Garbie Woźnickim, oferowane przez Górnośląskie Towarzystwo Obrotu Ziemią w Opolu [Oberschlesische Landgeselschaft zu Oppeln]. Wówczas rolnicy nadali tym gruntom ornym nazwę ***Pańskie***.

Z tego miejsca po lewej rozciąga się widok na ***Fiwajdę*** w sołectwie Gosławice. 1 VI 1912 roku powstała w tamtym miejscu spółdzielnia pastwiskowa. Na 150 morgach ogrodzonych kwater Fiwajdy [Viehweide] jeden pastuch od początku maja do późnej jesieni dozorował ok. 150 sztuk bukatów, jałowic, cieląt i źrebaków. Z wysokości „pańskich pól" można podziwiać panoramę Dobrodzienia. Przy dobrej, przejrzystej pogodzie w oddali widać Górę Świętej Anny.

Drogami przez „pańskie pola" na wzniesieniu pod Rzędowicami i panorama Dobrodzienia

Fot. Paweł Mrozek, Józef Włodarz

• > Jedziemy dalej drogami polnymi w kierunku ulicy Rzędowickiej …

14 800 m >>> 16 >>>

Dobrodzień • WIADUKT W POLU >>>

Wiadukt „w polu" został wybudowany w 2002 roku w ramach budowy obwodnicy Dobrodzienia, która była inwestycją krajową. Sześciu rolników w 2000 roku wymusiło na inwestorze, aby wiadukt postawić w pobliżu ich domostw, w szczerym polu, ponieważ zgodnie z obowiązującymi wówczas przepisami należało im zapewnić wygodny dojazd do pól. Zagrozili, że w przeciwnym razie nie sprzedadzą gruntów pod budowę obwodnicy, co wiązałoby się z zaniechaniem inwestycji, wyczekiwanej od kilkudziesięciu lat. Nie docierały do nich argumenty, że swoją postawą decydują o całkowitym zamknięciu drogi powiatowej Dobrodzień–Rzędowice–Klekotna–Olesno. Z kolei mieszkańcy Rzędowic i Klekotnej od początku nie akceptowali projektu skierowania ruchu lokalnego na drogę wojewódzką. Rozpoczął się najpoważniejszy konflikt społeczny w powojennej historii gminy. Batalia o utrzymanie przejezdności ulicy Rzędowickej trwała sześć lat i zakończyła się sukcesem. Ponieważ w pobliżu ronda nie mogło funkcjonować płaskie skrzyżowanie drogi powiatowej z obwodnicą, w 2008 roku wybudowano kolejny wiadukt ze środków gminnych, powiatowych i wojewódzkich. W ciągu sześciu lat ukazało się wiele artykułów prasowych, jednoznacznie krytycznych w odniesieniu do decydentów i ośmieszających pomysł postawienia budowli w polu.

Wiadukt „w polu" między Dobrodzieniem a Hadasikami

Fot. Paweł Mrozek

Widok z budowli w polu na Próg Woźnicki, Fiwajdę, most „ekologiczny" i wiadukt w Hadasikach

Fot. Paweł Mrozek

• > Jedziemy dalej drogą asfaltową przy obwodnicy w kierunku Hadasików, skręcamy w ulicę Dębową …

17 000 m >>> 17 >>>

Dobrodzień • HADASIKI >>>

To część Dobrodzienia, położona w terenie działania lodowca, o czym świadczy wcięta dolina rzeczki Myślinki pomiędzy Hadasikami a Gosławicami – biegną tędy ulice Dębowa i Zielona. W przeszłości Hadasiki miały również status wsi.

W 1384 roku – kiedy książę Władysław Opolczyk poszerzał przywileje dla miasta – Dobrodzień posiadał dwie Ligoty, czyli osady służebne zwolnione przez określony czas z niektórych powinności wobec księcia, np. płacenia czynszu lub dziesięciny czy odrobku pańszczyzny, aby miasto mogło się lepiej rozwijać. Jedna z Ligot istnieje nadal i jest dużą wsią. Ta starsza przylegała bezpośrednio do miasteczka i z czasem została przez nie wchłonięta. Ślady jej położenia zostały zatarte. Niewykluczone, że leżała w miejscu późniejszych Hadasików [Hadaschiken], które w 1828 roku sąsiadowały z czterema przyleśnymi zabudowaniami – Ciesche, Okwieka, Dylka i Hadrosek, jak czytamy w kronice Weltzla. W 1840 roku było tam 20 domostw. W roku 1860 Hadasiki „z wiejską zabudową" były „pod miejską administracją", czyli były już częścią miasta. W 2017 roku liczły ok. 140 mieszkańców i 45 domów mieszkalnych.

Hadasiki – widok od strony ulicy Dębowej

Fot. Paweł Mrozek

Hadasiki – widok od strony ulicy Zielonej i rzeczka Myślinka

Fot. Paweł Mrozek

• > Jedziemy na wprost ulicą Zieloną, następnie Studzienną w kierunku Dobrodzienia …

Po prawej stronie szosy prowadzącej do Rzędowic [Rzendowitz], w płaskim terenie odkryto znaczne zasoby wody pitnej. Dwie studnie eksploatacyjne o głębokości 26 m odwiercono w 1927 roku. Wieżę wodną (wybudowaną przy ulicy Oleskiej, w odległości 350 metrów od studni) wraz z siecią wodociągową i kanalizacyjną oddano do użytku w 1928 roku. Nadzór nad budową pełniło Wohnungsfürsorgegesellschaft für Oberschlesien [Towarzystwo Opieki Społecznej ds. Mieszkaniowych dla Górnego Śląska] z siedzibą w Opolu. Woda z tych ujęć była tłoczona do zbiornika wyrównawczego w wieży ciśnień, a następnie rozprowadzana grawitacyjnie do sieci miejskiej. Studnie murowane z cegły z roku 1927 są już nieczynne. W pobliżu, w latach 1960–1970 wywiercono trzy studnie do 30 m, a w 2010 poddano je renowacji. Przy zastosowaniu nowoczesnych pomp głębinowych, silników i filtrów woda pitna gruntowa, podskórna jest tłoczona w systemie otwartym ze studni głębinowych przy ul. Studziennej do zbiornika wyrównawczego w wieży ciśnień i rozprowadzana w sieci miejskiej Dobrodzienia i wiejskiej – Ligoty Dobrodzieńskiej, Makowczyc, Turzy i Myśliny.

Dobrodzień – widok od strony ulicy Studziennej

Fot. Paweł Mrozek

Dobrodzień – wieża wodna w oddali i studnie miejskie po prawej

Fot. Paweł Mrozek

Dobrodzień – teren ochrony pośredniej ujęcia wody podziemnej

Fot. Paweł Mrozek

Wydano w okresie działalności
Międzygminnego Towarzystwa Regionalnego
Dobrodzień-Zębowice

Współpraca:
Dobrodzieński Ośrodek Kultury i Sportu

ziemia dobrodzieńska – nasza mała ojczyzna i nasza duma

„Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie"
„Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER" Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi